

Ordiguer, V. Ortiga

ORDINO

Poble i parròquia d'Andorra, a la vall de la Valira del Nord, 5 o 6 k. al N. d'Andorra la Vella.

PRON.: *urdínu*, oït a Tor, 1932 (v, 3); així o més aviat *ordino*, oït en els llogarets de la Valira del Nord, 1935.

MENCIONS ANT. 839: *Hordinavi* Acta C.SdUrg i *Ordinau* còpia S.xii, no en el Cpbr. (ed. P.Pujol N° 19). 1083: *Ordinau* (BABL II, 37; Valls Tab. Priv. Andorra, 380). 1096: *Ordinavi* (BABL VIII, 543). 1153: (Valls, o.c. 384). 1162: *Ordinau* (ibid. 389). 1201: *Ordínol* (Valls, 405). 1244: P. d'*Ordinau* (P.Pujol, Docs. Vg. Urg., 9.37, p.19). 1437: *Ordíneu* (Valls, o.c., p.xv). Formes que veuríem repetir, sense gaire variació, segons els docs. del *Cart. d'And.*, publicat per Baraut conjunt que mostra l'evolució fonètica normal URDINABE > *ordinau*, *-neu*, *-no*.

ETIM. M-Lübke (BDC XI, 2) es limità a donar-lo com d'origen «ibèric». En *E.T.C.* II, 35-36 vaig concretar-ho ajuntant-lo amb el cas de *Canillo* rigorosament paral·lel, amb altres noms de lloc en *-eu* del Pallars, i amb els antics ANABIS, SAETABIS, que terminen, tots, amb la terminació basca actual *-be*, coneguda aquesta per noms com *Etxave*, *Mendibe*, *Altube* amb el significat 'sota': *Ordinavi* és, doncs, el basc *Urdin-a-be*, o sigui 'sota els grisos', que és efectivament el color de les roques calcàries que dominen aquest poble; veg., en efecte, la planxa 18, del llibre de Marcel Chevalier, *L'Andorre*.

És mot ben conegut en basc, i amb aplicacions ben semblants, l'adj. *urdin* 'gris' i, de vegades 'blau' en basc comú; secundàriament 'brut', 'tèrbol' en els dialectes basc-francesos; cf. concretament la combinació *arri urdin* «piedra c a l i z a azul» en Azkue; sul. *ur úrdin* «agua turbia», en les *Poesies* d'Oihenart (1657), el qual també defineix «*ourdin*» com «bleu» (Mitxelena, *Fon.*, p.52).

A mig camí de 'tèrbol' a 'blau' hi ha l'acc. 'gris', que devia ser l'originària, paleo-basca. D'aquí el col·lectiu *Arriurdineta* citat el 1305 com a NL del terme de Pamplona (I.Balzatena, *1ª Reun.Top.Pir.* 59). Paral·lel semàntic de *Ordino*, pròpiament 'conjunt de roques grises'.

«Domenca *Beguy-urdina*», que figura en un doc. del S.xiii situable cap a Estella (Mitx., *Fo.Li.Va.* I, 48) seria més aviat, Domènec 'l'ull-gris brillant'. Recordem el prestigi del fr. ant. *yeus vairs*, del *vair* cat. ant., i de les dones cast. *oji-zarcas*; més aviat que 'ull-blau', que hi ha tanta gent que ho són. L'acc. 'gris' es retroba clarament en un text arcaic de l'altre extrem del P. Basc: *burdineta* «encanecer» en els *Refranes* y *Sentencias* biscaïns de 1596 (*RIEB* VIII, 232).

Altres NLL dels Baixos-Pirineus derivats d'aquesta arrel, ja en la part romànica, amb la caiguda gascona de la -N- intervocàlica, *Ordios*, *Lourdios* <URDIN-OSS o -OTZ.

5 No crec que es pugui objectar, a una etimologia tan ben provada, el detall que la combinació més planera en basc actual seria *urdin-be* sense article *a*; els detalls de la formació de mots en proto-basc no ens són coneguts, i menys els d'aquest parlar basc extremo-oriental que es parlaria en l'Andorra romana (perquè no seria *urdin-a-be* allí més normal?; i d'altra banda, també podem admetre que hi hagués *urdin* substantiu derivat (V. *Urdin* infra) amb el sentit de 'terra grisa, roca grisa, grisor'.

Hi hagué un NL parònim, molt semblant, en el P. Basc francès: *Ordiarp*, a la Sule, 5 k. SO. de Maule (Mauléon), P.Raymond ho troba en la forma *Urdiarp* a.1375 *-rp* o *-rbe* en 3 docs. del S.xv, *Ordiarp* 1535 (Jaugain, *RIEB* II, 51n2), amb caiguda gc. de la -N- intervocàlica, però resta amb *n* en la forma basca *Urdiñarbe* (Mitxelena, *Ortogr.Onom.* 1955, I, 58, *RLiR* X, 88; Azkue II, pàg. VI (c)). És una formació no gaire diferent de la del nostre URDIN-A-BE (cf. l'*arria urdin* d'Azkue, cit. supra), o sigui 'sota la roca grisa', expressió més explícita però mateix sentit que el nostre ètimon.¹ No crec que es pugui pensar a explicar el nostre URDINABE com una alteració d'aquesta base per dissimilació de la 2a. *r* (sembla que es troba una variant *Ordia*p, c.1712, *RIEB* VIII, 226, però és dubtós). I seria complicar massa una etimologia planera i ben provada.

PARÒNIMS catalans (i arag.) d'enllaç ben probable.

1) *Ordina*, el tinc recollit *urdinā* com a nom d'un mas antic damunt Ripoll, te. de *La Parròquia*, 1953, XIII. 146). 888: dotació del mon. de Ripoll «--- concessit homines de Stivola [St. Marc d'Estiula, 8 k. O. de Ripoll] --- et de *Ordina* ad servitium faciendum ad ipso monasterio» (*MarcaH.* 819). 890: *Urdina* (*Cat.Car.* II, 161.15; i cf. allí 163.10, 14, 170.23). 1011: butlla del Papa Sergi a favor del mon. de Ripoll, afirs. de l'alou abacial «ultra *Engordans* et ascendit per Fornells usque in serram supra silvam de *Ordina*, et pervenit supra vilarzellum ---» (*MarcaH.* 982, 22f). 1718: «*Armanes*, *Campdevàdol*, *Ordina*, St. Esteve de Vilaspirans ---» (SerraV, *Pinós i Mipl.* III, 258).

En un romanç popular: «L'altre era l'hereu d'*Urdina* que aquell se l'emportarà» versió B (recollida a l'Esplugu). «Una en té l'hereu d'*Ordina* / per mullé me la darà» versió C («el Rossell d'Horta, que és filla de l'Empordà» en la versió preferida per Milà i F., *Rmillo* § 320, v. 4)

2) *Ordines* del qual he donat una cita de 969 a l'art. *Ordeig*, era un paratge dins el te. de Voltregà, o sigui més de 20 k. més al Sud.

3) Cogn. *Ordines*, sens dubte, a base dels NLL